

AKTYWIZACJA SPOŁECZNA I ZAWODOWA PODOPIECZNYCH SYSTEMU POMOCY SPOŁECZNEJ – PARADYGMATY I OSIĄGNIĘCIA

Dr Halina Bejger

У статті проаналізовано чинники, що викликають соціальну ізоляцію (ексклюзію) особистості (або соціальної групи), результатом впливу яких є безробіття, самотність, апатія, депресія. Представлено заходи, що приймаються на державному та місцевому рівнях у Польщі, а також діяльність соціальних інституцій і громадських організацій, спрямованих на допомогу безробітним та реабілітацію осіб з особливими потребами, їх соціальну й професійну активізацію.

Ключові слова: Польща, соціальна ізоляція, підопічні, соціальна робота, соціальна й професійна активізація,

В статье проанализированы факторы, вызывающие социальную изоляцию (эксклюзию) личности (или социальной группы), результатом влияния которых является безработица, одиночество, уединение, апатия, депрессия. Представлены меры, принимаемые на государственном и местном уровнях в Польше, а также деятельность социальных институций и общественных организаций, направленных на помощь безработным и реабилитацию лиц с особыми потребностями, их социальную и профессиональную активизацию.

Ключевые слова: Польша, социальная изоляция, подопечные, социальная работа, социальная и профессиональная активизация.

The author of the article analyzes factors that cause social isolation of a person (or a social group) resulting in unemployment, loneliness, seclusion, apathy, depression. Measures taken at the national and local levels in Poland, activities of social institutions and public organizations aimed at helping unemployed and rehabilitating people with special needs, their social and professional activation are revealed.

Key words: Poland, social isolation, wards, social work, social and professional activation.

Szybkie tempo rozwoju cywilizacyjnego, globalizacja i rozwój technologii oprócz postępu powodują różnicowanie się wśród ludności danego kraju grup społecznych ze względu na osiągnięty poziom życia. Dla jednych postęp oznacza wzrost standardu życia, inni, ¹nie umiając nadażyć za tempem dokonujących się zmian, doświadczają ubóstwa, bezrobocia lub czasem nie mogą zaspokoić podstawowych potrzeb życiowych popadają w patologię społeczną. Dlatego ważne jest, aby postępowi technicznemu czy gospodarczemu towarzyszył postęp społeczny rozumiany jako "(...) ciąg zmian społecznych, któremu przypisujemy pozytywne cechy, dzięki któremu przybywa zrealizowanych wartości, społeczeństwo staje się podobniejsze do "dobrego społeczeństwa"¹, którego konsekwencją powinien być rozwój społeczny utożsamiany "(...) zarówno z kształtowaniem ludzkich zdolności, jak i tworzeniem odpowiednich warunków do pełnego wykorzystania tych zdolności."² Zachwianie tej równowagi powoduje problemy społeczne rozumiane jako "(...) przedmiot negatywnej oceny (coś złego, niepokojącego, szkodliwego, niepożądanego, oburzającego, bulwersującego itp.)"³. Jednym z negatywnych skutków braku równowagi pomiędzy rozwojem cywilizacji a rozwojem społecznym jest wykluczenie społeczne jednostek lub pewnych grup społecznych zwane również ekskluzją społeczną (z języka angielskiego exclusion). Wykluczenie jest definiowane "(...) jako niemożliwość bycia uczestnikiem ważnych społecznie aspektów życia społecznego, jak gospodarcze, polityczne czy kulturowe. W przypadku wykluczania społecznego jednostek czynnikami mającymi na to największy wpływ jest bezrobocie i bieda. Jeżeli dochodzi do koncentracji tego typu ludności w przestrzeni geograficznej, wówczas pojawiać się może specyficzna subkultura ubóstwa oraz wytwarzać się podklasa (underclass), w której wzory zachowań i systemy wartości często podlegają dziedziczeniu w następnych pokoleniach. Pod wpływem marginalizacji na obszarach miejskich możliwe jest wytwarzanie gett."⁴ Konsekwencje wykluczenia społecznego, jak wynika to z przedstawionej definicji, mogą rodzić negatywne skutki nawet dla przyszłych pokoleń, bowiem getto w ujęciu socjologicznym to: "uboga i zaniedbana dzielnica, zamieszкана przez określoną rasę, grupę etniczną lub kulturową, charakteryzująca się wysokim stopniem przestępczości i wykluczenia społecznego."⁵ Jak wyjaśnia Narodowa Strategia Integracji Społecznej jednostki lub rodziny wykluczone społecznie:

"- żyją w niekorzystnych warunkach ekonomicznych (ubóstwo materialne),

---

¹ J. Supińska, Polityka społeczna dziś i jutro, ISP, Warszawa 1998, s. 67.

² L. Dziewięcka-Bokun, J. Mielecki, (red.), Wybrane problemy polityki społecznej, Wyd. U. Wr., Wrocław 1997, s. 13.

³ Ibidem, s. 13.

⁴ M. Krawczyk-Blicharska, P. Nowak, Poradnictwo społeczno-zawodowe formą przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, w: Pomoc- wsparcie społeczne-poradnictwo. Od teorii do praktyki (red.), M. Piorunek, Wyd. A. Marszałek, Toruń 2010, s. 217.

⁵ [www.babylon.com/definition/Getto_\(ujednoczenie\)/](http://www.babylon.com/definition/Getto_(ujednoczenie)/)

- zostają dotknięte niekorzystnymi procesami społecznymi, wynikającymi z masowych i dynamicznych zmian rozwojowych, np. dezindustrializacji, kryzysów, gwałtownego upadku branż czy regionów,
- nie zostały wyposażone w kapitał życiowy umożliwiający im: normalną pozycję społeczną i odpowiedni poziom kwalifikacji, wejście na rynek pracy lub założenie rodziny, co dodatkowo utrudnia dostosowywanie się do zmieniających się warunków społecznych i ekonomicznych,
- nie posiadają dostępu do odpowiednich instytucji pozwalających na wyposażenie w kapitał życiowy, jego rozwój i pomnażanie, co ma miejsce w wyniku niedorozwoju tych instytucji spowodowanego brakiem priorytetów, brakiem środków publicznych, niską efektywnością funkcjonowania,
- doświadczają przejawów dyskryminacji, zarówno wskutek niedorozwoju właściwego ustawodawstwa, jak i kulturowych uprzedzeń oraz stereotypów,
- posiadają cechy utrudniające im korzystanie z powszechnych zasobów społecznych ze względu na zaistnienie: niesprawności, uzależnienia, długotrwałej choroby albo innych cech indywidualnych,
- są przedmiotem niszczącego działania innych osób, np.: przemocy, szantażu, indoktrynacji.⁶

Z przytoczonej treści dokumentu wynika, że na osobistą sytuację jednostki (lub grupy społecznej) wpływa kilka czynników, wśród których na uwagę zasługują przede wszystkim: sytuacja kryzysowa powodująca wykluczenie, niska pozycja społeczna wynikająca np. z braku wykształcenia, bezrobocia, niskiego statusu ekonomicznego i socjalnego, braku wiedzy o zasadach ubiegania się o pomoc w instytucjach do tego powołanych, słaba znajomość swoich praw, niedoskonałości w funkcjonowaniu systemu wsparcia społecznego. Bezrobocie powoduje nie tylko ubóstwo, ale wpływa także na stan psychiki jednostki, który w konsekwencji powoduje jej izolację, osamotnienie, apatię czy wręcz stany depresyjne. W sposób bezpośredni przekłada się to na wyłączenie jednostki z życia społecznego i jej niechęć do podejmowania samodzielnych kroków w celu dokonania zmian w swoim życiu. Sytuacja osoby bezrobotnej dodatkowo powoduje zmiany w zakresie tożsamości, która dotychczas wiązała się bezpośrednio z wykonywanym zawodem. Ponadto wiąże się z brakiem motywacji do ogólnej aktywności życiowej szczególnie w sferze życia rodzinnego, towarzyskiego i kulturalnego.

Dlatego polityka społeczna państwa powinna uwzględniać podejmowanie działań mających na celu zapobieganie rozprzestrzenianiu się podobnych zjawisk oraz stworzyć system wczesnego rozpoznawania procesu ekskluzji społecznej. W aktywnej polityce społecznej państwa zmierzającej do zapobiegania bezrobociu przyjmuje się trzy zasady:

- "- prymatu dochodu z pracy przed zasiłkiem,
- prymatu zatrudnienia przed subsydiowaną formą aktywności,
- prymatu działań aktywizujących przed osłonowymi."⁷

Wejście Polski do struktur Unii Europejskiej wiąże się bezpośrednio z wprowadzaniem w życie zobowiązania do przeciwdziałania bezrobociu i wykluczeniu społecznemu osób bezrobotnych. Zadania instytucji państwowych w zakresie przeciwdziałania bezrobociu określa Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.⁸ Zgodnie z ustawą działania państwowe w zakresie promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych podejmowane są w oparciu o Krajowy Plan Działań opracowany przez Ministra Pracy i Polityki Społecznej.

"Krajowy Plan Działań określa:

- 1) cele i działania zgodne z kierunkami i priorytetami polityki państwa w dziedzinie rynku pracy;
- 2) działania i zakładane wyniki wdrożenia priorytetów i wytycznych Europejskiej Strategii Zatrudnienia;
- 3) zadania, programy i projekty, które mogą uzyskać wsparcie w ramach Krajowego Planu Działań;
- 4) kryteria uzyskania wsparcia finansowego przez samorządy terytorialne;
- 5) przewidywane wydatki Funduszu Pracy oraz budżetu państwa na dofinansowanie zadań objętych Krajowym Planem Działań, z określeniem wydatków w kolejnych latach budżetowych;
- 6) wskaźniki efektywności Krajowego Planu Działań;
- 7) sposób monitorowania i koordynowania wykonywania zadań."⁹

Działania na obszarze województwa podejmowane są na podstawie regionalnego planu (opracowanego w oparciu o plan krajowy), który powinien wyraźnie określić "preferowane programy regionalne, projekty lokalne, priorytetowe grupy bezrobotnych i innych osób wymagających wsparcia – po zasięgnięciu opinii powiatowych jednostek samorządu terytorialnego oraz partnerów społecznych."¹⁰ Władze samorządowe w ramach realizacji polityki reintegracji zawodowej podopiecznych systemu pomocy społecznej zapewniają zatrudnienie w formie: robót publicznych, prac społecznie użytecznych i prac interwencyjnych. Roboty publiczne, jak wyjaśnia ustawa, to zatrudnienie osoby bezrobotnej "w okresie nie dłuższym niż 12 miesięcy, mające na celu reintegrację zawodową i społeczną, w rozumieniu przepisów o zatrudnieniu socjalnym, przy wykonywaniu prac organizowanych przez gminy, organizacje pozarządowe statutowo zajmujące się problematyką: ochrony środowiska, kultury, oświaty, sportu i turystyki, opieki zdrowotnej, bezrobocia oraz pomocy społecznej, a także spółki wodne i ich związki, jeżeli prace te są finansowane lub dofinansowywane ze środków samorządu terytorialnego, budżetu państwa, funduszy

⁶ Narodowa Strategia Integracji Społecznej dla Polski, s. 21–22.

⁷ J. Auleytner, Polska polityka społeczna – ciągłość i zmiany, WSPTWP, Warszawa 2004, s. 12.

⁸ Dz. U. z 2004r., Nr 99, poz. 1001 z późn. zm.

⁹ Ibidem, art. 3, ust. 3.

¹⁰ Ibidem, art. 3, ust. 4.

celowych, organizacji pozarządowych, spółek wodnych i ich związków."¹¹ Nie jest to więc forma zatrudnienia docelowego, a przede wszystkim sposób zapobiegania negatywnym stanom psychicznym podopiecznego i próba reintegracji społecznej poprzez jego udział w pracach na rzecz dobra ogólnospołecznego. Z kolei prace społecznie użyteczne to "prace wykonywane przez bezrobotnych bez prawa do zasiłku na skutek skierowania przez starostę, organizowane przez gminę w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej, organizacjach lub instytucjach statutowo zajmujących się pomocą charytatywną lub na rzecz społeczności lokalnej,"¹² natomiast prace interwencyjne wykonywane są na podstawie umowy o pracę na czas określony. Podstawę do zawarcia takiej umowy z bezrobotnym jest porozumienie zawarte przez powiatowy urząd pracy z pracodawcą, na mocy którego urząd pracy refunduje pracodawcy wynagrodzenie pracownika i składki na ubezpieczenie społeczne. Prace interwencyjne jako forma aktywizacji zawodowej przewidziane są dla osób w szczególnie trudnej sytuacji, tj.:

- "1) bezrobotni do 25. roku życia,
- 2) bezrobotni długotrwale,
- 3) bezrobotni powyżej 50. roku życia,
- 4) bezrobotni bez kwalifikacji zawodowych,
- 5) bezrobotni samotnie wychowujący co najmniej jedno dziecko do 7. roku życia,
- 6) bezrobotni niepełnosprawni."¹³

Bardzo często umowy na czas określony są przedłużane na stałe, a więc prace interwencyjne okazują się być skuteczną formą aktywizacji społecznej i zawodowej proponowaną przez państwo.

Praca socjalna z bezrobotnymi

Pierwszymi osobami, które najczęściej podejmują profesjonalne działania wobec osób bezrobotnych są pracownicy socjalni. Podstawową formą wsparcia jest praca z indywidualnym przypadkiem w bezpośrednim kontakcie z podopiecznym w oparciu o indywidualny plan pracy z podopiecznym, ale coraz częściej także praca grupowa i praca ze społecznością lokalną jako środowiskiem najbliższym danej osobie. Pracownik socjalny planując pracę z podopiecznym powinien postrzegać go w perspektywie holistycznej wraz z całokształtem jego problemów wiążących się z jego indywidualną sytuacją życiową. Często dzieje się tak, że obok bezrobocia pojawiają się: ubóstwo jako naturalna konsekwencja, apatia, depresja, agresja i przemoc w rodzinie, uzależnienie od alkoholu i innych środków odurzających. Tak więc paradygmat holistycznego postrzegania osób zagrożonych wykluczeniem społecznym staje się jednym z podstawowych w wielopłaszczyznowej działalności zmierzającej do reintegracji społecznej i zawodowej podopiecznych. Poszukiwanie odpowiedniego miejsca zatrudnienia i doprowadzenie podopiecznego do samodzielności finansowej nie jest jedynym zadaniem pracownika socjalnego. Bywa, że głównym problemem, który zaburza funkcjonowanie nie tylko podopiecznego, ale również całej jego rodziny jest uzależnienie od alkoholu. Zatem działania w zakresie aktywizacji zawodowej musi poprzedzić terapia odwykowa, w którą obok pracownika socjalnego muszą się włączyć inni specjaliści (członkowie komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, lekarz, terapeuta, czasem sędzia sądu rodzinnego czy biegły sądowy). W takich przypadkach pracownik socjalny podejmuje działania w zakresie kompleksowego rozwiązania problemów podopiecznego, które mogą mieć istotny wpływ na zdecydowaną poprawę sytuacji wszystkich członków jego najbliższej rodziny. Wymaga to gotowości pracownika socjalnego do współpracy ze specjalistami reprezentującymi wiele różnych instytucji i organizacji pozarządowych.¹⁴

Działania pracownika socjalnego, zgodnie z poglądami E. Zdebskiej, powinny zmierzać do realizacji konkretnych celów takich, jak:

- "- zmniejszenie negatywnych skutków psychospołecznych zjawiska bezrobocia dla osób nim dotkniętych, a także minimalizacja rozmiarów zjawiska problemu bezrobocia,
- przełamanie apatii i postaw wyuczonej bezradności, pobudzanie aktywności do działań na rzecz polepszenia swej sytuacji życiowej oraz pomoc w przełamaniu barier w kontaktach z ludźmi,
- zwiększanie obszarów świadomości klientów w zakresie ich możliwości i predyspozycji zawodowych."¹⁵

Świadomy celów, jakie powinien zrealizować, pracownik socjalny przyjmuje do realizacji szereg ważnych zadań, które w praktyce mają inspirować podopiecznego do zmian w swoim życiu. Wśród nich na uwagę zasługują:

- "- zmiana modelu pracy z osobami bezrobotnymi;
- wzmacnianie, motywowanie i edukacja osób bezrobotnych, pomoc w określaniu ich mocnych i słabych stron;
- większa aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych poprzez stosowanie różnych technik, m. in. poprzez kontraktowanie;

¹¹ Ibidem, art. 2.1.32.

¹² A. Żukiewicz, Reintegracja społeczna i zawodowa podopiecznych systemu pomocy społecznej. Przykład działalności Klubu Integracji Społecznej, Impuls, Kraków 2009, s. 76.

¹³ Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r., art. 49.

¹⁴ H. Bejger, Praca socjalna w rodzinie z problemem alkoholowym (w:) Opieka Wychowanie Terapia nr 4, Warszawa 2002, s. 51–52.

¹⁵ E. Zdebska, Metody pracy z indywidualnym przypadkiem i grupą: praca z osobą bezrobotną (w:) A. Żukiewicz (red.) Praca socjalna z odbiorcami usług pomocy społecznej na przykładzie Projektu COGITO. Social Work with the Recipients of Social Services as Exemplified by the COGITO Project, Impuls, Kraków 2007, s. 19.

- pomoc w dokonaniu wyboru dalszego kierunku rozwoju zawodowego;
- pomoc w nabyciu umiejętności skutecznej komunikacji oraz łatwego nawiązywania kontaktów;
- pomoc psychologiczna i prawna dla osób pozostających w problemie bezrobocia;
- pomoc materialna i rzeczowa;
- wyeliminowanie zjawiska wykorzystywania pomocy OPS przez osoby pracujące dorywczo, jednak ukrywające ten fakt przed pracownikami Ośrodka."¹⁶

Autorka podkreśla konieczność osobistego zaangażowania podopiecznego w proces wychodzenia z problemu bezrobocia poprzez kontrakt zawarty pomiędzy nim a pracownikiem socjalnym obligujący do samodzielnego wykonania wielu czynności i dokonania zmian. Obok pracy poświęconej uzyskaniu miejsca pracy istotę współpracy stanowi wydobywanie jednostki z sytuacji bezradności wobec swojego losu i bierności wobec zaistniałej sytuacji. Drogą do aktywizacji społecznej jest więc edukacja podopiecznego w celu uzyskania kwalifikacji dających możliwość zatrudnienia, ale także poprawiających samoocenę i rozwijającą umiejętności społeczne w zakresie relacji interpersonalnych. W okresie podejmowania trudu zdobywania odpowiednich kwalifikacji podopieczny może liczyć na wsparcie materialne i finansowe, by od momentu podjęcia pracy zacząć zarabiać na utrzymanie swojej rodziny i widzieć przed sobą perspektywę na lepsze życie i ewentualny rozwój zawodowy.

W okresie reformowania polskiego systemu pomocy społecznej zyskały na znaczeniu organizacje pozarządowe, które będąc bliżej osób wymagających wsparcia sprawdzają się jako partnerzy instytucji państwowych w rozwiązywaniu problemów podopiecznych. Uproszczone procedury i struktura organizacyjna predestynuje te organizacje do bliskich kontaktów ze środowiskiem, gdyż pozwalają one na dokonywanie wnikliwej diagnozy rzeczywistych potrzeb osób zagrożonych marginalizacją i dają możliwość szybkiego reagowania na pojawiające się problemy społeczne. Korzystna ocena skuteczności partnerstwa sektora państwowego z organizacjami pozarządowymi wyznacza nowe paradygmaty w polityce społecznej. Przede wszystkim dotyczą one aktywizacji, kształtowania państwa obywatelskiego i rozwijania przedsiębiorczości społecznej. Takie podejście do rozwiązywania problemów społecznych rozszerza krąg odpowiedzialnych za sytuację społeczną w kraju. Aktywizacja społeczna i zawodowa podopiecznych ma służyć także rozwijaniu idei integracji społecznej w praktyce. Inkluzja osób zagrożonych wykluczeniem społecznym ma się dokonywać poprzez rozwój usług w zakresie pracy socjalnej, aktywizacji społecznej i zawodowej poprzez rozwijanie poradnictwa, usług edukacyjnych i uaktywnienie społeczności lokalnych w oparciu o możliwości tkwiące w podmiotach gospodarki społecznej. Instrumentem rozwoju są Programy Aktywności Lokalnej realizowane przy wsparciu finansowym Europejskiego Funduszu Społecznego. Jak wyjaśnia M. Grewiński, "Programy Aktywności Lokalnej to takie inicjatywy partnerskie samorządów lokalnych, które włączałyby do realizacji lokalnych polityk – społecznej, kulturalnej, oświatowej, rynku pracy, zdrowia – różne podmioty pozarządowe, kościelne, gospodarki społecznej i byłyby skierowane do konkretnego środowiska społeczności lokalnej."¹⁷

Ważnym narzędziem wprowadzania paradygmatu aktywnej polityki społecznej i idei integracji społecznej jest ekonomia społeczna, która wprowadzona do systemu pomocy społecznej pokazuje nowe możliwości i korzystne rozwiązania zmieniające jakość życia podopiecznych. Dzięki rozwijaniu ekonomii społecznej i wsparciu ze środków unijnych w ostatnim dziesięcioleciu pojawiły się nowe podmioty gospodarki społecznej, jak: spółdzielnie socjalne, zakłady aktywności zawodowej, centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej i warsztaty terapii zajęciowej. Rozwój w zakresie tworzenia poszczególnych podmiotów obrazuje poniższa tabela.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych internetowych.

Jedną z form aktywnego wspierania osób zagrożonych wykluczeniem społecznym jest zatrudnienie socjalne organizowane zarówno przez służby państwowe jak i organizacje pozarządowe. Jest ono formą aktywizacji społecznej i zawodowej:

Tabela I

Liczba podmiotów gospodarki społecznej w Polsce w latach 2009–2012

p.	podmiot	Lata			
		2009	2010	2011	2012
	spółdzielnie socjalne	127	287	300	447
.	zakłady aktywności zawodowej	40	64	64	65
.	kluby integracji zawodowej	300	286 w tym 223 aktywne	223	223
.	centra integracji zawodowej	67 w tym 20 samorządow ych	70 w tym 20 samorządow ych.	74 w tym 20 samorządow ych	74 w tym 20 samorządow ych

¹⁶ Ibidem, s. 19–20.

¹⁷ M. Grewiński, *Od systemu opieki przez politykę pomocy do aktywizacji i integracji społecznej w Polsce* (w:) M. Grewiński, J. Krzyszkowski (red.), *Współczesne tendencje w pomocy społecznej i pracy socjalnej*, Warszawa 2011, s. 17

	warsztaty terapii zajęciowej	662	662	663 w tym 522 prowadzone przez org. pozarządowe	686
--	------------------------------	-----	-----	---	-----

"- bezdomnych realizujących indywidualny program wychodzenia z bezdomności,
- uzależnionych od alkoholu, po zakończeniu programu psychoterapii w zakładzie leczenia odwykowego,
- uzależnionych od narkotyków lub innych środków odurzających, po zakończeniu programu terapeutycznego w zakładzie opieki zdrowotnej,
- chorych psychicznie,
- długotrwale bezrobotnych,
- zwalnianych z zakładów karnych mających trudności w integracji ze środowiskiem,
- uchodźców realizujących indywidualny program integracji,
- osób niepełnosprawnych, podlegających wykluczeniu społecznemu i którzy ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym.¹⁸ Pierwszy etap aktywizacji społecznej i zawodowej często odbywa się w 223 aktywnie działających na terenie Polski Klubach Integracji Społecznej oraz 74 Centrach Integracji Społecznej. Zadanie KIS polega na udzielaniu pomocy osobom indywidualnym i ich rodzinom w odbudowaniu struktury i funkcji rodziny oraz jej poszczególnych członków, przywróceniu ich aktywności społecznej w społeczności lokalnej i przygotowaniu do ponownego pełnienia ról społecznych oraz uzyskaniu kwalifikacji zawodowych dających szansę zatrudnienia. Kluby Integracji Społecznej mogą być tworzone przez gminne ośrodki pomocy społecznej, organizacje pozarządowe lub w oparciu o partnerstwo kilku podmiotów. Natomiast Centrum Integracji Społecznej jest podmiotem, który realizuje zadania w zakresie reintegracji społeczno – zawodowej poprzez kształtowanie umiejętności zawodowych, przyuczenie zawodowe, podwyższanie kwalifikacji lub przekwalifikowanie oraz przygotowywanie podopiecznych i ich rodzin do pełnienia ról społecznych typowych dla osób, którym nie zagraża wykluczenie społeczne. Centrum Integracji Społecznej organizuje zajęcia dla osób skierowanych przez Ośrodek Pomocy Społecznej (OPS), Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (PCPR) lub przez Powiatowy Urząd Pracy (PUP) lub na wniosek podopiecznego, zakładu leczenia odwykowego czy organizacji pozarządowej zaopiniowany przez pracownika socjalnego z OPS po przeprowadzeniu wywiady środowiskowego. Nie zagłębiając się w zasady tworzenia tych podmiotów i ich strukturę, warto dokonać analizy skuteczności ich działania. Tabela zamieszczona poniżej obejmuje proponowane przez CIS formy pomocy podopiecznym wraz z % uczestnictwa w nich osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w latach 2008–2010.

Tabela II

**Uczestnicy według form pomocy organizowanej przez CIS
w Polsce w latach 2008–2010**

Lp.	Formy pomocy	Uczestnicy w %		
		2008 r.	2009 r.	2010 r.
1.	szkolenia zawodowe	55,0	53,9	53,1
2.	praktyki i staże zawodowe	20,6	51,9	60,3
3.	pomoc w uzyskaniu ofert pracy	55,5	50,1	58,8
4.	szkolenia w zakresie działalności gospodarczej i spółdzielczości socjalnej	41,5	49,3	58,7
5.	spotkania z lokalnymi pracodawcami	44,3	49,9	54,8
6.	zajęcia terapeutyczne	29,7	46,3	43,8
7.	grupy samopomocowe i grupy wsparcia	25,8	46,9	50,4
8.	indywidualne konsultacje z psychologiem lub terapeutą	45,9	50,2	53,4
9.	grupy edukacyjne	36,8	44,8	49,8

Źródło: Raport Tematyczny 2011 INTERNET.pdf

Dane zamieszczone w tabeli wskazują, iż największe zainteresowanie wśród podopiecznych budziły formy pomocy związane z uzyskaniem kwalifikacji pozwalającymi na powrót na rynek pracy (55 % zainteresowanych) oraz bezpośrednie wsparcie związane z pozyskaniem miejsc pracy poprzez uzyskanie ofert pracy dla od 50,1 % do 58,8 % zainteresowanych. Wszystkie pozostałe formy pomocy w roku 2008 spotkały się z umiarkowanym zainteresowaniem, tj. od 25,8 % do 45,9 %. W kolejnych latach w zakresie wszystkich proponowanych form nastąpił sukcesywny wzrost zainteresowania nawet o kilkanaście procent, co oznacza wzrost świadomości podopiecznych, którzy doceniają w procesie reintegracji społecznej i zawodowej również staże zawodowe (wzrost

¹⁸ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 o zatrudnieniu socjalnym, art. 1, ust. 4, Dz. U. Nr 122, poz. 1143, z późn. zm.

z 20,6 % do 60,3 %) i szkolenia w zakresie prowadzenia samodzielnej działalności gospodarczej, spółdzielczości socjalnej (wzrost z 41,5 % do 58,7 %), ale także zajęcia terapeutyczne (wzrost z 29,7 do 46,3 %), indywidualną pomoc psychologiczną (wzrost z 45,9 do 53,4 %), grupy wsparcia (wzrost z 25,8 % do 50,4 %) i grupy edukacyjne (wzrost z 36,8 % do 49,8 %). Równie kompleksowe wsparcie oferują Ośrodki Aktywizacji Społecznej i Zawodowej dla osób bezdomnych, które obok zapewnienia schronienia i wyżywienia proponują długofalową pomoc w postaci wsparcia psychologicznego i terapeutycznego, doradztwa i szkoleń zapewniających możliwość zatrudnienia, a w momencie uzyskania uprawnień do zatrudnienia także mieszkania chronione czy pośrednictwo pracy. Efekty działalności Centrów Integracji Społecznej w zakresie aktywizacji społecznej i zawodowej w Polsce ocenia się także na podstawie wskaźnika (podawanego w %) osób, które ukończyły proponowane zajęcia stanowiące element planu wychodzenia z sytuacji kryzysowej. Wskaźnik krajowy dla osób podlegających wykluczeniu społecznemu w Polsce wynosił dla badanego okresu 47,95 %.

Tabela III

**Efekty działalności CIS w Polsce według % osób,
które ukończyły zajęcia w latach 2007–2010**

Lp.	Powyżej wskaźnika krajowego	
	województwa	% uczestników
1	2	3
1.	dolnośląskie	84,65
2.	kujawsko-pomorskie	55,61
3.	lubelskie	89,51
4.	małopolskie	63,63
5.	podkarpackie	100,00
6.	pomorskie	74,88
7.	świętokrzyskie	63,68
1	2	3
Poniżej wskaźnika krajowego		
8.	lubuskie	33,60
9.	łódzkie	38,29
10.	mazowieckie	41,45
11.	opolskie	34,25
12.	śląskie	42,63
13.	warmińsko-mazurskie	43,14
14.	wielkopolskie	38,27
15.	zachodniopomorskie	28,57

Źródło: *Raport Tematyczny 2011 INTERNET.pdf*

Dodatkowym potwierdzeniem skuteczności pracy Klubów i Centrów Integracji Społecznej jako podmiotów organizujących działania na rzecz wychodzenia z problemu bezrobocia i powrotu podopiecznych do aktywności społecznej jest odzyskanie przez nich samodzielności ekonomicznej. Dokonania w tym obszarze obrazują dane w kolejnej tabeli.

Tabela IV

**Usamodzielnienie ekonomiczne uczestników zajęć
organizowanych przez KIS i CIS w Polsce w latach 2008–2010**

Lp.	Forma usamodzielnienia	2008 r.		2009 r.		2010 r.	
		N	%	N	%	N	%
1.	skierowanie do zatrudnienia socjalnego u pracodawcy	102	14,3	149	21,3	95	11,3
2.	zatrudnienie u pracodawcy	519	72,2	431	61,8	592	70,1
3.	zatrudnienie w Centrum Integracji Społecznej	53	7,4	59	8,5	79	9,4
4.	podjęcie samodzielnej działalności gospodarczej	9	1,3	32	4,6	6	0,7
5.	podjęcie działalności gospodarczej w spółdzielni socjalnej	14	1,9	6	0,9	38	4,5
6.	nabycie prawa do świadczeń emerytalnych lub rentowych	21	2,9	20	2,9	34	4,0
Razem		718	100	697	100	844	100

Źródło: *Raport Tematyczny 2011 INTERNET.pdf*

Analiza wyników ogólnokrajowych umożliwia zaobserwowanie pewnych tendencji w zakresie odbioru społecznego proponowanych form pomocy. Najwięcej osób (populacja na poziomie 61,8 % do 72,2 % uczestników zajęć) po wykonaniu zadań objętych planami indywidualnych oddziaływań w badanym okresie trafiło bezpośrednio do pracodawców, co oznacza, że osiągnęli pozytywny wynik, uzyskali odpowiednie kwalifikacje i chcą podjąć próbę ponownego odnalezienia się w życiu i na rynku pracy, co na nowo kształtuje poczucie własnej wartości jednostki. Część osób (14,3 % w 2008 r., 21,3 % w 2009 r. z tendencją spadkową do 11,3 % w 2010 r.) podejmuje różne formy zatrudnienia wspieranego zwanego socjalnym. Niewielka liczba uczestników zainteresowanych powrotem na rynek pracy w skali kraju podejmuje śmiały krok i próbuje swoich sił w samodzielnych formach małej prywatnej przedsiębiorczości w postaci własnych firm (od 0,7 % w 2010 r. do 4,6 % w 2009 r.) oraz poprzez zakładanie spółdzielni socjalnych.

Spółdzielnie socjalne aktualnie działają z powodzeniem na polskim rynku pracy w liczbie 447, co potwierdza wzrost ich liczby np. od roku 2009, kiedy było ich 127. Stanowią one rodzaj firmy, której właścicielem są członkowie spółdzielni lub organizacje pozarządowe uprawnione do ich zakładania. Spółdzielnia socjalna jest formą małej przedsiębiorczości, ale też organizacją, która podejmuje działania w trzech różnych obszarach. Pierwszy z nich realizuje cele związane z działalnością gospodarczą i zarabianiem pieniędzy. Aktywność członków spółdzielni koncentruje się wokół pozyskiwania klientów, podejmowania i wykonywania zleceń oraz przeznaczania zarobionych pieniędzy na wynagrodzenia dla pracowników i na inwestycje. Drugi obszar działalności związany jest z reintegracją społeczną i zawodową podopiecznych i ochrona przed wykluczeniem zawodowym. Zgodnie z ustawą o spółdzielniach socjalnych reintegracja społeczna to "działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu."¹⁹ Natomiast reintegracja zawodowa to "działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy – a działania te nie są wykonywane w ramach prowadzonej przez spółdzielnię socjalna działalności gospodarczej."²⁰ Reintegracja społeczno-zawodowa jest równie ważna jak działalność nastawiona na zysk ekonomiczny. Nastawiona jest na przełamanie poczucia wyizolowania i apatii, rozwijanie umiejętności społecznych, rozwój samodzielności i odpowiedzialności za wykonywaną pracę i swój dalszy los, a w obszarze zawodowym zdobywanie nowych kwalifikacji i umiejętności zawodowych poprzez różne formy edukacji, staże i praktyki. Trzeci obszar działalności spółdzielni socjalnej to działania podejmowane na rzecz społeczności lokalnej w formie imprez kulturalnych, integracyjnych, szkoleń, warsztatów, czy np. wycieczek dla dzieci z najuboższych rodzin na osiedlu mieszkaniowym lub działalność pożytku publicznego o szerszym znaczeniu.

Alternatywną formą aktywizacji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym są w Polsce zakłady aktywności zawodowej funkcjonujące w liczbie 65-ciu, tj. po kilka w każdym województwie. "Zakład aktywności zawodowej jest wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo jednostką tworzoną przez powiat, gminę, stowarzyszenie lub inną organizację społeczną, której statutowym zadaniem jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych."²¹ Za niepełnosprawne uważa się "osoby, których stan fizyczny, psychiczny lub umysłowy trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza lub uniemożliwia wypełnianie ról społecznych, a w szczególności zdolności do wykonywania pracy zarobkowej."²² Każdy zakład aktywności zawodowej działa w oparciu o roczny plan działalności gospodarczej. Zgodnie z obowiązującymi przepisami zakład aktywności zawodowej zatrudnia osoby niepełnosprawne w stosunku do sprawnych jak 2,5 do 1 w zakładach zajmujących się wytwórczością oraz 3 do 1 w zakładach usługowych. Organizator ZAZ musi zapewnić warunki bezpieczeństwa i higieny pracy oraz uwzględnić potrzeby osób niepełnosprawnych w zakresie: przygotowania stanowisk pracy, pomieszczeń sanitarnohigienicznych, ciągów komunikacyjnych oraz zapewnienia doraźnej i specjalistycznej opieki lekarskiej i usług rehabilitacyjnych.

Na tle dokonań w skali krajowej zasadna i interesująca wydaje się analiza skuteczności działalności różnych podmiotów na poziomie województwa. Analizy dokonano w województwie lubelskim na przykładzie podmiotów działających efektywnie i niosących pomoc potrzebującym. Wiele z nich to efekty wieloletniej pracy organizacji pozarządowych, które znają potrzeby osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i umiały wypracować formy pomocy pozwalające pełnić w życiu społecznym określone role, w tym także zawodowe. Taką organizacją jest Charytatywne Stowarzyszenie Niesienia Pomocy Chorym "Misericordia" w Lublinie, które powstało 23 stycznia 1991 r. za sprawą kapelana Szpitala Neuropsychiatrycznego w Lublinie – ks. Tadeusza Pajurka. Za cel swojej działalności przyjęło pomoc osobom dotkniętym chorobami psychicznymi w zaspokajaniu ich potrzeb psychicznych, społecznych, duchowych i materialnych. Podopieczni często potrzebowali pomocy w zrozumieniu własnej choroby oraz możliwości i ograniczeń z nie wynikających, wsparcia w powrocie do życia społecznego, czasem znalezienia mieszkania i pomocy w znalezieniu pracy. W dniu 16 października 2009r. stowarzyszenie powołało do życia Zakład Aktywności Zawodowej w Lublinie zorganizowany w wyremontowanych budynkach, w tym jeden zabytkowy. ZAZ prowadzi w budynku XVIII-wiecznym kawiarnię "Santiago Cafe"(oferującą organizację przyjęć i imprez w 3 zabytkowych salach dla 55 osób łącznie), a oprócz tego kuchnię, która zarabia organizując zbiorowe żywienie dla ludności w tej dzielnicy (tanie obiady abonamentowe) oraz usługi cateringowe dla firm i osób prywatnych (do 400 osób) i usługi utrzymania czystości. ZAZ zapewnia zatrudnieni dla

¹⁹ Ustawa z dn. 27 kwietnia 2006 o spółdzielniach socjalnych, Dz. U. Nr 94, art. 2, ust. 2, pkt 1, poz. 651, z późn. zm.

²⁰ Ibidem, art. 2, ust. 2, pkt 1.

²¹ idn.org.pl/sonnzz/gospodarka_zaz.htm

²² Ibidem.

34 osób niepełnosprawnych z zaburzeniami psychicznymi. Działalność stowarzyszenia aktualnie została poszerzona o:

- Środowiskowy Dom Samopomocy- dzienną placówkę wsparcia wyposażoną w 9 pracowni terapeutycznych oferujących po przebytej chorobie rehabilitację zdrowotną i społeczną;
- Warsztat Terapii Zajęciowej – wyposażony w 7 pracowni terapii zajęciowej przygotowujący do ewentualnego podjęcia pracy zarobkowej;
- Ośrodek Adaptacyjny – w ramach którego stowarzyszenie prowadzi mieszkania chronione dla 16 osób z zaburzeniami psychicznymi, które okresowo znajdują się w trudnej sytuacji mieszkaniowej;
- placówkę opiekuńczo-wychowawczą dla zaniedbanych dzieci z dzielnicy Głusk.

Najstarszą spółdzielnią socjalną w Lublinie jest Lubelska Spółdzielnia Socjalna "Koziołek", która powstała w 2007 r. w wyniku realizacji rocznego programu I edycji Centrum Integracji Społecznej "Integro", które działało jako gospodarstwo pomocnicze Urzędu Miejskiego w Lublinie. W ramach tego programu osoby zagrożone wykluczeniem społecznym zdobyły kwalifikacje i umiejętności w konkretnych zawodach: malarz-tapeciarz, pracownik robót wykończeniowych, posadzkarz, opiekunka osoby zależnej, handlowiec, samodzielny księgowy. Uczestnicy programu zdobyli także wiedzę z zakresu ustawodawstwa związanego z zakładaniem i prowadzeniem spółdzielni socjalnej podczas warsztatów i konferencji zorganizowanych przez: Fundację "Barka" z Poznania, Wama-Coop z Olsztyna i Lubelski Ośrodek Samopomocy oraz konsultacje z osobami mającymi doświadczenia w prowadzeniu spółdzielni. Przed założeniem spółdzielni Centrum Integracji Społecznej zorganizowało dla uczestników programu: konsultacje ze specjalistą ds. marketingu (2x w tygodniu), konsultacje z radcą prawnym, zajęcia praktyczne obsługi komputera, drukarki, faxu, uzyskano pomoc w dostępie do materiałów biurowych. Tematyka zajęć poprzedzających założenie spółdzielni obejmowała: zagadnienia badania rynku, obsługi klienta, konkurencji, opanowanie umiejętności w zakresie sporządzania biznesplanu, tworzenia logo i opracowywania materiałów reklamowych, wizytówek, a także opracowania całej dokumentacji (wniosków do Urzędu Pracy i Krajowego Rejestru Sądowego). Rozpoczęcie działalności Spółdzielni było możliwe dzięki wsparciu finansowemu ze strony Miejskiego Urzędu Pracy w Lublinie na sumę 31.600 PLN, udziałom członków wraz z wpisowym w kwocie 1.750 PLN oraz w postaci Grantu z Ośrodka Wsparcia Spółdzielczości Socjalnej w Zamościu w wysokości 19.000 PLN, łącznie w wysokości 52.350 PLN.

W ramach programu Operacyjnego Funduszu Inicjatyw Obywatelskich 2009, Priorytet IV "Rozwój przedsiębiorczości społecznej" w obszarze wsparcia "Przedsiębiorczość społeczna i upowszechnienie idei partnerstwa trójsektorowego" przy Spółdzielni Socjalnej "Koziołek" powstał Klub Integracji Społecznej jako projekt, który był realizowany od 1.07.2009 r. do 31.12.2009 r. i zaadresowany do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, podopiecznych Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Lublinie z dzielnicy Bronowice o dużym wskaźniku bezrobocia. Klub Integracji społecznej działał na rzecz partnerstwa lokalnego, rozwoju dzielnicy Bronowice oraz na rzecz rozwoju ekonomii społecznej na Lubelszczyźnie. W ramach aktywizacji społecznej i zawodowej osób bezrobotnych organizował: warsztaty integracyjne, konsultacje psychologiczne, kurs komputerowy, doradztwo zawodowe, trening przedsiębiorczości i doradztwo indywidualne, wyjścia do kin i teatrów, rozwój aktywności fizycznej (siłownia, basen, fitness club, kurs tańca towarzyskiego, a także wsparcie materialne w postaci zakupu odzieży, obuwia czy sprzętu turystycznego. Kolejny projekt "Lubelski Staw" był realizowany w ubiegłym roku w okresie od 1.06.2011 r. do 31.12.2011 r. Obok zadania w zakresie kontynuacji działania Klubu Integracji Społecznej i promowania ekonomii społecznej na Lubelszczyźnie, konkretne działania w zakresie aktywizacji społecznej i zawodowej skierowano do 40 kolejnych osób (4 edycje po 10 osób). Spółdzielnia realizuje przede wszystkim zadania związane z reintegracją społeczną swoich członków, uaktywnia, budzi nowe zainteresowania i potrzeby, uczy, jak je realizować, ale sukcesywnie staje się społecznym przedsiębiorstwem, które staje się coraz prężniej działającą firmą przynoszącą konkretne zyski. W ramach świadczonych usług spółdzielnia oferuje:

- usługi budowlane – usuwanie barier architektonicznych, prace tynkarskie, malowanie, tapetowanie, usługi wodno-kanalizacyjne, elektryczne, murarskie, montażowe itp.;
- usługi porządkowe – mycie, czyszczenie, pranie (dywanów i tapicerek), sprzątanie pomieszczeń biurowych, szkolnych, szpitalnych, hotelowych, dworcowych;
- biuro rachunkowe – kompleksowe usługi księgowe, pomoc w założeniu firmy, prowadzenie ksiąg rachunkowych, spraw kadrowo-płacowych, rozliczeń podatkowych, z ZUS, analityki finansowej i reprezentację przed urzędami;
- usługi opiekuńcze – opiekę nad dziećmi, osobami starszymi i niepełnosprawnymi.

Spółdzielnią o zupełnie innym charakterze jest "Kawiarnia – Księgarnia "Spółdzielnia" w Lublinie, która obok przedsiębiorczości społecznej rozwija także działalność społeczną i kulturalną. Ta mała firma hołduje zasadzie **Fair Trade** czyli **Sprawiedliwe Handlu**, co oznacza, że podaje produkty pochodzące z miejsc, gdzie pracownicy są godziwie opłacani i nie wykorzystywani przez swoich pracodawców, gdzie pracownikami nie są małoletnie dzieci oraz warunki produkcji tych produktów są zgodne z zasadami ekologii. Ponadto spółdzielnia umożliwia swoim klientom łatwy dostęp do książek, które stoją w zasięgu ręki na regałach tak jak w czytelnicy i są dostępne dla wszystkich klientów. Ponadto uruchomiono półkę bookcrossingu, na której można pozostawić własną przeczytaną lub niepotrzebną książkę a w zamian wziąć inną do przeczytania. Raz w miesiącu dla zwolenników bezgotówkowej wymiany książek organizowane są tzw. **Book Swap Party**. Spółdzielnia organizuje również raz w miesiącu Kiermasz Rękodzieła oraz wystawy, warsztaty, spotkania literackie i muzyczne.

Powstanie Kawiarni – Księgarni "Spółdzielnia" jest wynikiem trójstronnego partnerstwa Programu Narodów Zjednoczonych (UNDP), Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Lublinie i Wielobranżowej Spółdzielni Socjalnej "Cztery Pory Roku" w Lublinie. Stąd szeroki program działań spółdzielni na rzecz obrony praw człowieka.

Lubelszczyzna posiada również sieć 60 Warsztatów Terapii Zajęciowej- placówek dziennego wsparcia zajmujących się rehabilitacją społeczną i zawodową osób niepełnosprawnych. Funkcjonują w ramach Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Terapia zajęciowa organizowana jest na bazie pracowni, w których podopieczni przyuczani są do wykonywania czynności związanych z wykonaniem konkretnych przedmiotów, poznają cykle technologiczne. Podopieczni korzystając z zajęć w wybranych pracowniach zdobywają kwalifikacje zawodowe umożliwiające potencjalnie podjęcie pracy zarobkowej, uczą się samodzielności i uaktywniają zarówno zawodowo jak i społecznie. Jak wykazują badania około 1/3 uczestników warsztatów jest w stanie podjąć pracę zawodową, jednak nie wszyscy znajdują zatrudnienie. Warsztaty Terapii Zajęciowej zgodnie z przepisami nie mogą prowadzić działalności gospodarczej. Dlatego dla ożywienia działalności tych ośrodków z pożytkiem dla podopiecznych i ich reintegracji społecznej oraz zawodowej Fundacja Rozwoju Lubelszczyzny realizuje wspólnie z Internet Ventures projekt "Aukcja bez barier" na rzecz integracji i adaptacji społecznej osób niepełnosprawnych. Obok 60 Warsztatów Terapii Zajęciowej z terenu województwa lubelskiego zaproszono do udziału w projekcie także Zakłady Aktywizacji Zawodowej, które na portalu aukcyjnym mogą prezentować swoje wyroby (obrazy, rzeźby, przedmioty dekoracyjne i użytkowe) oraz usługi i wystawiać na licytację. Dochody pochodzące ze sprzedaży wyrobów wykonanych przez uczestników dotychczas stanowią 0,8 % dochodów WZT,²³ zaś projekt powinien przyczynić się do powiększenia go, rozszerzenia działalności statutowej i poprawy warunków funkcjonowania tych ośrodków. Do tego projektu przystąpiły już 33 WZT z województwa lubelskiego. Jednym z nich jest Warsztat Terapii Zajęciowej w Nałęczowie, placówka działająca od 1997 r. Aktywizacją społeczną i zawodową objętych jest aktualnie 25 uczestników, którzy w systemie dziennym, w dni powszednie od godz. 7:00 do 15:00 są przyuczani w zakresie umiejętności niezbędnych do podjęcia pracy zawodowej. Wszelkie działania realizowane są w oparciu o indywidualny program rehabilitacji i terapii z uwzględnieniem możliwości uczestnika oceniane na podstawie diagnozy jego niepełnosprawności. Program indywidualny jest adekwatnie do potrzeb uczestnika modyfikowany a jego osiągnięcia systematycznie oceniane. Warsztaty Terapii Zajęciowej nastawione są na rozwijanie u podopiecznych uniwersalnych umiejętności przydatnych na każdym stanowisku pracy takich, jak: "przestrzeganie zasad BHP, dokładność, przestrzeganie godzin pracy, przestrzeganie regulaminu, punktualność, przygotowanie i porządkowanie stanowiska pracy jak i czynności życia codziennego w tym treningi samoobsługowe np. mycie, czesanie, trening estetycznego spożywania posiłków, trening ekonomiczny, trening umiejętności społecznych."²⁴

Analiza realizacji paradygmatu aktywizacji i integracji obowiązującego w polskim systemie pomocy społecznej skłania do pewnych wniosków. Należy podkreślić, iż udało się przy znacznym udziale funduszy unijnych wypracować szereg dobrych modelowych rozwiązań pozwalających na reintegrację społeczną i zawodową osób dotkniętych wykluczeniem społecznym. Jednakże większość inicjatyw realizowanych jest przez organizacje pozarządowe i koszty ich są bardzo wysokie. Aktualnie mamy w Polsce dopiero pierwsze wycinkowe badania skuteczności efektywności podejmowanych działań w stosunku do nakładów. Warto byłoby teraz stworzyć, w oparciu o sprawdzone w obszarze non profit rozwiązania, państwowy system pomocy w ramach środków budżetowych lub przy połączeniu sił kilku sektorów gospodarki. Wymogiem koniecznym wydaje się tworzenie sieci państwowych KIS-ów i CIS-ów, które przygotowywałyby podopiecznych w zakresie odzyskiwania zdolności do podjęcia pracy zawodowej. Natomiast urzędy pracy zapewniałyby odpowiednie miejsca pracy. Takie rozwiązania pomogłyby stworzyć państwowy system aktywizacji społecznej i zawodowej podopiecznych pomocy społecznej, w którym każda jednostka uzyskałaby profesjonalną, kompleksową pomoc.

Literatura

1. AukcjabezBarier.pl, nr 3(6), Katowice 2011.
2. Auleytner J., Polska polityka społeczna – ciągłość i zmiany, WSPTWP, Warszawa 2004.
3. Bajorowicz M. (red.), Warsztat Terapii Zajęciowej w Nałęczowie, w: AukcjabezBarier nr3(6), Katowice 2011.
4. Bejger H., Praca socjalna w rodzinie z problemem alkoholowym, "Opieka Wychowanie Terapia" nr 4, Warszawa 2002.
5. Dziewiącka-Bokun L., Milecki J. (red.), Wybrane problemy polityki społecznej, Wyd. U. Wr., Wrocław 1997.
6. Grewiński M., Od systemu opieki przez politykę pomocy do aktywizacji i integracji społecznej w Polsce, w: M. Grewiński, J. Krzyszkowski (red.), Współczesne tendencje w pomocy społecznej i pracy socjalnej, Warszawa 2011.
7. Krawczyk – Blicharska M., Nowak P., poradnictwo społeczno-zawodowe formą przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, w: Pomoc – wsparcie społeczne – poradnictwo. Od teorii do praktyki, (red.) M. Piorunek, Wyd. A. Marszałek, Toruń 2010.
8. Narodowa Strategia Integracji Społecznej dla Polski, s. 21–22.
9. Supińska J., Polityka społeczna dziś i jutro, ISP, Warszawa 1998.
10. Ustawa z dn. 13 czerwca 2003 o zatrudnieniu socjalnym, Dz. U. Nr 122, poz. 1143, z późn. zm.
11. Ustawa z dn. 20 kwietnia 2004, Dz. U. Nr 99, poz. 1001, z późn. zm.
12. Ustawa z dn. 27 kwietnia 2006 o spółdzielniach socjalnych, Dz. U. Nr 94, poz. 651, z późn. zm.

²³ AukcjabezBarier.pl, nr 3 (6)/ 2011, Katowice, tekst na okładce.

²⁴ M. Bajorowicz (red.), Warsztat Terapii Zajęciowej w Nałęczowie, w: AukcjabezBarier nr 3(6)/2011, s. 9.

13. Zdebska E., Metody pracy z indywidualnym przypadkiem i grupą: praca z osobą bezrobotną, w: A. Żukiewicz (red.), Praca socjalna z odbiorcami usług pomocy społecznej na przykładzie Projektu COGITO, Impuls, Kraków 2007.

14. Żukiewicz A, Reintegracja społeczna i zawodowa podopiecznych systemu pomocy społecznej. Przykład działalności Klubu Integracji Społecznej, Impuls, Kraków 2009.

Źródła internetowe:

15. idn.org.pl/sonnzz/gospodarka_zaz.htm

16. [www.babylon.com/definition/Getto_\(ujednoczenie\)/](http://www.babylon.com/definition/Getto_(ujednoczenie)/)